

Отримано: 04 вересня 2025 р.

Прорецензовано: 16 вересня 2025 р.

Прийнято до друку: 19 вересня 2025 р.

email: irina.kadikova@kname.edu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-3189-7231>DOI: [http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-38\(66\)-53-59](http://doi.org/10.25264/2311-5149-2025-38(66)-53-59)

Кадикова І. М. Роль та значення інклюзивних соціальних програм для організацій сфер освіти та охорони здоров'я. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2025. № 38(66). С. 53–59.

УДК: 658:005.21

JEL-класифікація: O35; L31

Кадикова Ірина Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління проектами в міському господарстві і будівництві
Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРОГРАМ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЙ СФЕР ОСВІТИ ТА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У статті досліджено роль та значення інклюзивних соціальних програм для організацій сфер освіти та охорони здоров'я. Розглянуто роль інклюзивних соціальних програм у стратегічному розвитку організацій сфер освіти та охорони здоров'я. Обґрунтовано необхідність стратегічного управління такими програмами, визначено їхню класифікацію та значення для забезпечення рівного доступу, зменшення соціальної нерівності й формування соціально-відповідального суспільства. Визначено ключові організації у сфері освіти та охорони здоров'я в яких пропонується реалізація інклюзивних соціальних програм.

Ключові слова: соціальні програми, інклюзія, організація, заклади освіти, заклади охорони здоров'я, громадські організації.

Iryna Kadykova,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Project Management
in Municipal Economy and Construction

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ROLE AND IMPORTANCE OF INCLUSIVE SOCIAL PROGRAMS FOR EDUCATION AND HEALTHCARE ORGANIZATIONS

This article analyzes the role of inclusive social programs in the strategic management of education and healthcare organizations. In the current context of social turbulence, limited resources, and growing social needs, the strategic management of these programs is a key factor in ensuring their effectiveness, efficiency, and sustainability. The author systematizes theoretical approaches to defining a "social program," identifying its main characteristics: it is systematic, target-oriented, resource- and time-constrained, institutionally supported, and focused on social impact.

Particular attention is paid to the inclusive-participatory approach, which ensures the involvement of a wide range of stakeholders in program planning, implementation, and evaluation. The study argues that this approach helps to address the needs of socially vulnerable groups, builds organizational trust, and increases the long-term sustainability of social programs.

The article examines the specifics of inclusive social programs in education (ensuring equal access, adapting the learning environment, developing human resources) and healthcare (accessibility of medical services, creating a barrier-free environment, integrating medical and social services). A classification of such programs is proposed based on the criteria of focus, level of coverage, initiative, duration, degree of inclusiveness, content, and management approach.

The article concludes that inclusive social programs are a strategic tool for societal development, facilitating the harmonization of socio-economic relations, improving the population's quality of life, and implementing international standards for human rights and sustainable development.

Keywords: social programs, inclusion, organization, educational institutions, healthcare institutions, public organizations.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням уваги до проблем соціальної нерівності, обмеженого доступу вразливих груп населення до базових суспільних благ, таких як освіта та охорона здоров'я. В умовах глобальних викликів – соціально-економічних криз, пандемій, воєнних конфліктів, демографічних трансформацій – саме ці сфери набувають стратегічного значення для забезпечення сталого розвитку суспільства та держави.

Соціальні програми виступають ключовим інструментом державної та організаційної політики, спрямованим на задоволення потреб різних груп населення та підвищення якості їхнього життя. Особливе місце серед них займають інклюзивні соціальні програми, які орієнтовані на подолання бар'єрів, створення рівних можливостей та забезпечення паритетного доступу до освітніх і медичних послуг для всіх категорій громадян, незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи економічних особливостей.

Важливість інклюзивних соціальних програм підтверджується міжнародними документами – «Порядком денним на XXI століття» (Ріо-де-Жанейро, 1992) [1], Декларацією Тисячоліття ООН (2000) [2], Цілями сталого розвитку (2015) [3], де акцентується увага на доступності освіти та медицини як фундаментальних прав людини. В Україні стратегічний пріоритет розвитку інклюзивних практик закріплений у «Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» [4] та у «Цілях сталого розвитку України до 2030 року» [5].

Таким чином, дослідження ролі інклюзивних соціальних програм у сферах освіти та охорони здоров'я є актуальним не лише з науково-теоретичної точки зору, але й з практичного боку, адже їхня реалізація безпосередньо впливає на соціальну стабільність, розвиток людського капіталу та конкурентоспроможність держави у глобальному просторі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню соціальних програм та їх ролі у розвитку держави та суспільства присвячені праці таких дослідників як: О. Маліновська [6], О. Демкович [6], І. Євдокимова [7], М. Фаріон [8], І. Сазонець [9], А. Гессен [9] та ін. Однак, незважаючи на значний доробок, потребує дослідження ролі та значення інклюзивних соціальних програм для організацій сфери освіти та охорони здоров'я.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є дослідження ролі та значення інклюзивних соціальних програм для організацій сфер освіти та охорони здоров'я.

Завданнями дослідження є:

- розглянути теоретичні підходи до визначення поняття «соціальна програма» та надати авторське визначення цього поняття;
- визначити ключові риси соціальних програм та обґрунтувати актуальність стратегічного управління соціальними програмами для організацій сфер освіти та охорони здоров'я;
- розглянути наукові підходи до стратегічного управління соціальними програмами в організації з ключовим акцентом на інклюзивно-партисипативному підході;
- розробити класифікацію інклюзивних соціальних програм у сфері освіти та охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах соціальної турбулентності, зростання суспільних потреб і обмеженості ресурсів стратегічне управління соціальними програмами організацій набуває особливої важливості. Соціальні програми, які реалізуються на рівні організацій, виступають інструментом реалізації соціальної відповідальності, формування позитивного іміджу, підвищення лояльності працівників, зміцнення соціального капіталу та сприяння сталому розвитку. Водночас, без стратегічного підходу до планування, реалізації та оцінювання таких програм, існує ризик фрагментарності дій, неефективного використання ресурсів і відсутності довгострокових результатів. Необхідність стратегічного управління соціальними програмами на рівні організацій зумовлена потребою:

- чітко узгоджувати цілі соціальних програм з місією, візією та загальною стратегією організації;
- забезпечувати ефективне планування ресурсів і розподіл відповідальності;
- адаптуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі;
- моніторити і вимірювати соціальний ефект та вплив програм на цільові аудиторії.

У загальному розумінні соціальні програми представляють собою цілеспрямовані, структуровані комплекси заходів, розроблені та впроваджені державними, муніципальними, громадськими чи корпоративними структурами для вирішення конкретних соціальних проблем, покращення умов життя населення, підтримки вразливих груп і досягнення соціальної справедливості.

О. Маліновська та О. Демкович під соціальною програмою розуміють «сукупність конкретних проектів, що в загальному є націлені на досягнення стратегічних цілей та вирішення певної соціальної проблеми, використовуючи принцип ефективного управління бюджетними коштами» [6, 63].

І. Євдокимова розглядає соціальні програми як «спосіб постановки управлінської задачі, виходячи із стратегічних цілей розвитку соціальної системи й актуальних проблем її функціонування, а також вибір найбільш ефективного варіанта їх вирішення, включаючи цільовий розподіл ресурсів» [7, 192].

М. Фаріон визначає соціальні програми як «спеціально розроблені заходи, спрямовані на захист громадян відповідно до соціальної політики держави, які включають: надання грошової допомоги окремим верствам населення, охорону здоров'я, медичні послуги, житлові субсидії, субсидії на комунальні послуги, освіту, а також допомогу по догляду за дітьми» [8, 61].

На думку І. Сазонець та А. Гессен, «соціальна програма – комплекс узгоджених заходів за цілями, строками, ресурсами та виконавцями у масштабах визначеної території та галузі соціальної сфери, що спрямовані на вирішення комплексу соціальних проблем» [9].

На онові узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «соціальна програма» визначено, що ключовими рисами соціальних програм є:

- системність – об'єднують низку взаємопов'язаних заходів;

- цільова спрямованість – орієнтовані на вирішення конкретної соціальної проблеми;
- обмеженість у часі та ресурсах – мають визначені строки реалізації та бюджет;
- інституційна підтримка – ініціюються урядом, громадами, підприємствами або міжнародними організаціями;

- орієнтація на соціальний ефект – зменшення нерівності, підтримка добробуту, поліпшення якості життя.

Зважаючи на різноманітність поглядів нарізі відсутній єдиний загальноприйнятий підхід до визначення поняття «соціальна програма». Це перш за все зумовлено складністю, багатогранністю та міждисциплінарністю самого явища. Соціальні програми перебувають на перетині багатьох сфер – державного управління, соціальної політики, економіки, соціології, менеджменту, права, що зумовлює різноманітність наукових підходів, цілей та методологій аналізу.

Отже, узагальнено соціальну програму слід розглядати як стратегічно орієнтований інструмент соціального управління, що базується на принципах адресності, ефективності, соціальної справедливості та відповідальності, спрямований на досягнення сталого соціального розвитку.

Як вже зазначалося, традиційне розуміння соціальних програм пов'язується переважно з державними чи муніципальними ініціативами, які спрямовані на підтримку вразливих верств населення, забезпечення базових соціальних стандартів і надання публічних послуг. Натомість, соціальна програма організації має інший контекст – вона реалізується в межах діяльності конкретної установи (підприємства, НУО, освітнього або медичного закладу) і відображає її внутрішні пріоритети, ресурси, корпоративну культуру та стратегічну відповідальність перед працівниками, партнерами чи місцевими громадами.

Таким чином, виділення окремого поняття «соціальна програма організації» є необхідним як для наукової систематизації, так і для практичного управління: воно дозволяє окреслити специфіку, завдання, функції та принципи реалізації програм у межах організаційного середовища, що істотно відрізняються від державних соціальних політик.

У цьому контексті особливо актуальною постає доцільність стратегічного управління соціальними програмами на рівні організацій – як державних, так і приватних або неприбуткових. Організації, що реалізують соціальні проекти чи ініціативи, повинні не лише відповідати на наявні соціальні виклики, а й діяти на випередження, використовуючи інструменти стратегічного аналізу, програмного планування, моніторингу та оцінки. Це сприяє цілеспрямованому використанню ресурсів, підвищенню результативності, прозорості та підзвітності, а також формуванню довіри з боку суспільства та зацікавлених сторін.

Особливо актуальним стратегічне управління соціальними програмами є для організацій, які працюють у сферах з підвищеним соціальним навантаженням (охорона здоров'я, освіта, енергетика, інфраструктура), а також для організацій, що діють у перехідних економіках, умовах воєнного стану, соціальних криз або реформування системи соціального захисту. Таким чином, стратегічне управління соціальними програмами є ключовим чинником посилення ролі організацій у розвитку суспільства, побудові довіри з боку зацікавлених сторін та забезпеченні гармонійної взаємодії бізнесу, влади і громади.

Варто відзначити, що стратегічне управління соціальними програмами в організація ґрунтується на певних наукових підходах, ключові з яких наведено на рис. 1.

У сфері стратегічного управління соціальними програмами інклюзивно-партисипативний підхід є найбільш перспективним, особливо в умовах постсоціального трансформування економіки та децентралізації в Україні. Його суть полягає в тому, щоб забезпечити широку участь (партисипацію) зацікавлених сторін у прийнятті рішень і врахувати потреби різних соціальних груп, особливо тих, хто страждає, маргіналізований і не має достатнього представництва.

Ключовими характеристиками інклюзивно-партисипативного підходу є:

- партисипативність – залучення працівників, громадських активістів, споживачів послуг, представників місцевих громад та інших стейкхолдерів до всіх етапів соціальної програми: від планування до моніторингу;

- інклюзивність – формування цілей і заходів соціальної програми з урахуванням специфічних потреб соціально вразливих груп: людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, молоді, жінок, осіб похилого віку тощо;

- прозорість – відкритість комунікації між організацією та громадськістю, регулярна звітність, доступ до інформації;

- спільне ухвалення рішень – підтримка механізмів співробітництва між організаціями, владою та громадянським суспільством.

Системний	• Управління програмами ґрунтується на взаємозв'язках між цілями, ресурсами, процесами та результатами.
Ціннісно-орієнтований	• Організація виступає як суб'єкт, що створює соціальну цінність, а не лише економічний прибуток.
Стратегічно-адаптивний	• Соціальні програми формуються як інструменти адаптації організації до нових умов і тенденцій у сфері праці, технологій, екології.
Проектно-орієнтований	• Соціальні програми структуруються як проекти з чітко визначеними цілями, бюджетами, часовими рамками та етапами. Застосовуються інструменти управління проектами.
Результативний	• Основний акцент робиться на досягненні вимірюваних результатів та ефективності використання ресурсів.
Інклюзивно-партисипативний	• Орієнтується на залучення широкого кола стейкхолдерів до розробки, реалізації та моніторингу програм. Враховуються потреби вразливих груп, формується спільне бачення цілей та шляхів їх досягнення.

Рис. 1. Наукові підходи до стратегічного управління соціальними програмами в організації

Джерело: сформовано автором.

Отже, інклюзивно-партисипативний підхід, попри високу складність реалізації, забезпечує найвищий рівень соціальної адаптації, довіри до організації та стійкості соціальних програм. Його застосування особливо доцільне у посткризових, трансформаційних та конфліктних умовах, де критично важливим є залучення організацій до процесів відновлення та розвитку.

У сучасному світі вкрай важливо застосовувати інклюзивно- партисипативний підхід до створення та впровадження соціальних програм, які зменшують нерівності та гарантують рівний доступ до медичних і освітніх послуг для всіх соціальних груп. Впровадження інклюзивних соціальних програм у стратегічні плани організацій освіти та охорони здоров'я створює надійне підґрунтя для стабільності суспільства, економічного зростання та покращення добробуту населення.

Інклюзивні соціальні програми розглядаються сучасною наукою як комплексні цільові заходи, спрямовані на забезпечення рівного доступу всіх громадян до базових соціальних послуг, усунення бар'єрів та створення умов для повної участі людини у суспільному житті. Вони ґрунтуються на принципах рівності, недискримінації, доступності та партисипації, що відповідає міжнародним стандартам прав людини та концепції сталого розвитку.

Методологічна основа таких програм спирається на принципи стратегічного управління, серед яких: довгостроковість, системність, гнучкість, орієнтація на потреби цільових груп та використання індикаторів ефективності. Застосування інклюзивно-партисипативного підходів дозволяє підвищити результативність програм завдяки активному залученню громадськості, представників цільових груп і неурядових організацій у процес їх планування, реалізації та оцінювання.

Досліджуючи роль інклюзивних соціальних програм у сфері освіти варто зазначити, що інклюзивна освіта є важливим напрямом соціальної політики, який спрямований на забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг для всіх категорій населення, зокрема дітей з особливими освітніми потребами, соціально вразливих груп та представників меншин. Соціальні програми інклюзивного характеру у сфері освіти виконують низку ключових функцій:

- забезпечення рівного доступу – створюються умови для навчання дітей незалежно від їхніх фізичних, психічних чи соціальних особливостей. Це включає адаптацію навчальних програм, методик та освітнього середовища;
- подолання дискримінації та соціальної ізоляції – інклюзивні програми сприяють інтеграції учнів у колектив, зменшують ризики маргіналізації та формують толерантність у суспільстві;
- підвищення якості освітнього процесу – завдяки різноманітним підходам до навчання та застосуванню інноваційних педагогічних технологій, що враховують індивідуальні потреби здобувачів освіти;
- формування соціального капіталу – інклюзивна освіта сприяє розвитку емпатії, комунікації та взаємоповаги серед учнів, що у майбутньому позитивно впливає на рівень соціальної згуртованості;

– розвиток кадрового потенціалу – програми інклюзії у сфері освіти стимулюють підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, психологів, соціальних працівників.

У міжнародному контексті розвиток інклюзивної освіти відповідає положенням Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (2006 р.) [10], а також цілям Освіта – 2030 (UNESCO) [11], де визначено необхідність забезпечення доступної, якісної та інклюзивної освіти для всіх.

Отже, інклюзивні соціальні програми у сфері освіти не лише знижують соціальну нерівність, але й формують фундамент для розвитку суспільства, орієнтованого на принципи гуманізму, рівності та справедливості.

Варто зазначити, що інклюзивні соціальні програми у сфері охорони здоров'я спрямовані на забезпечення рівного доступу населення до медичних послуг незалежно від соціального статусу, місця проживання, віку, фізичних можливостей чи економічного становища. Їх реалізація є ключовим елементом формування соціально орієнтованої моделі розвитку держави.

Ключовими аспектами інклюзивних програм у сфері охорони здоров'я є:

- забезпечення доступності медичних послуг – створення умов для отримання якісної медичної допомоги для осіб з інвалідністю, людей похилого віку, мешканців віддалених регіонів, соціально вразливих груп;
- формування безбар'єрного середовища – облаштування медичних закладів спеціальним обладнанням, транспортною інфраструктурою та інформаційними ресурсами для всіх категорій пацієнтів;
- зниження соціальної нерівності у сфері здоров'я – інклюзивні програми сприяють мінімізації диспропорцій у доступі до профілактики, лікування та реабілітаційних послуг;
- підтримка громадського здоров'я – через розвиток профілактичних програм, вакцинації, психосоціальної підтримки та освітніх кампаній;
- інтеграція медичних і соціальних послуг – поєднання охорони здоров'я з соціальними службами для комплексної підтримки людей у складних життєвих обставинах;
- виконання міжнародних зобов'язань – розвиток інклюзивних програм у сфері охорони здоров'я відповідає Цілям сталого розвитку ООН (ЦСР-3: Забезпечення здорового способу життя та сприяння добробуту для всіх у будь-якому віці) [3].

У результаті такі програми сприяють не лише підвищенню рівня громадського здоров'я, а й формуванню суспільства, заснованого на принципах рівності, справедливості та солідарності.

Інклюзивні соціальні програми в сферах освіти та охорони здоров'я є важливим системним механізмом для досягнення соціальної справедливості, захисту прав вразливих груп і сприяння соціальній інтеграції. Їх розподіл дозволяє організовувати програми за цілями, цільовими групами, рівнем управління та формами участі, що сприяє кращому моніторингу та стратегічному управлінню. Класифікація інклюзивних соціальних програм у сфері освіти та охорони здоров'я наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація інклюзивних соціальних програм у сфері освіти та охорони здоров'я

Критерій класифікації	Типи програм
За спрямуванням	Освітні
	Медичні
За рівнем охоплення	Індивідуальні
	Групові
	Масові
За рівнем ініціативи	Державні
	Недержавні
	Міжсекторальні
За тривалістю реалізації	Короткострокові
	Середньострокові
	Довгострокові
За ступенем інклюзивності	Мінімально інклюзивні
	Частково інклюзивні
	Повністю інклюзивні
За змістовим наповненням	Превентивні
	Розвиткові
	Ресторативні (відновлювальні)
За підходом до управління	Ієрархічні
	Партнерські
	Партисипативні

Джерело: сформовано автором.

Запропонована класифікація інклюзивних соціальних програм у сфері освіти та охорони здоров'я є важливим аналітичним інструментом, який дозволяє повністю осмислити структуру, динаміку та різноманітність соціальних програм, які реалізуються під час трансформаційних процесів у суспільстві. Він базується на багатовимірному підході, який враховує як формальні аспекти програми (наприклад, ініціативність, тривалість, цільова аудиторія) так і змістові аспекти (наприклад, ступінь інклюзивності, превентивності чи розв'язкової орієнтації, ступінь залучення цільових груп до управління).

Отже, інклюзивні соціальні програми є важливим інструментом для забезпечення рівного доступу до основних соціальних благ, таких як освіта та охорона здоров'я. Це особливо важливо в умовах глобальних криз, воєн, внутрішнього переміщення населення та цифровізації. З цієї причини дуже важливо розробити та впровадити такі програми на рівні організацій. Серед цих організацій можна виділити: освітні заклади; заклади охорони здоров'я; громадські організації, які займаються освітою та охороною здоров'я.

При розробці стратегії управління соціальними програмами потрібно враховувати різні види організацій. Це необхідно, щоб комплексно та ефективно застосовувати інклюзивні підходи. Кожна організація має свої особливості, потенціал, цільові групи та ресурси, які дозволяють створювати синергійні моделі партнерства між державами, галузями та секторами.

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження щодо визначення ролі та значення інклюзивних соціальних програм для організацій сфер освіти та охорони здоров'я можна зробити висновок, що інклюзивні соціальні програми в організаціях сферах освіти та охорони здоров'я слід розглядати не лише як форму соціальної підтримки, але і як стратегічний інструмент розвитку суспільства, що забезпечує гармонізацію соціально-економічних відносин, формування людського капіталу та підвищення рівня соціальної згуртованості. Інклюзивні соціальні програми у сферах освіти та охорони здоров'я є важливим інструментом формування соціально відповідального суспільства. Вони забезпечують рівний доступ громадян до ключових соціальних послуг; подолання дискримінації та соціальної нерівності; підвищення якості життя населення; реалізацію міжнародних стандартів у галузі прав людини та сталого розвитку. Таким чином, роль інклюзивних програм в організаціях сфер освіти та охорони здоров'я полягає у створенні передумов для соціальної єдності, людського розвитку та забезпечення сталого майбутнього держави.

Перспективою подальших досліджень має стати формування груп ключових стейкхолдерів інклюзивних соціальних програм та визначення типів організації сфери освіти та охорони здоров'я при розробці стратегії управління соціальними програмами.

Література:

1. Agenda 21 (1992). *United Nations Conference on Environment & Development (Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992)*, 351. <<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>> (2025, August, 29). [in English].
2. United Nations Millennium Declaration (2000). <<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration>> (2025, August, 29). [in English].
3. THE 17 GOALS. *United Nations*. <<https://sdgs.un.org/goals>> (2025, August, 29). [in English].
4. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020». Верховна рада України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>> (2025, серпень, 29).
Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Stratehiyu staloho rozvytku «Ukrayina – 2020» [Decree of the President of Ukraine On the Sustainable Development Strategy “Ukraine – 2020”]. *Verkhovna rada Ukrainy* [Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>> (2025, August, 29). [in Ukrainian].
5. Указ Президента України № 722/2019 Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. <<https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>> (2025, серпень, 29).
Ukaz Prezydenta Ukrainy № 722/2019 Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [Decree of the President of Ukraine No. 722/2019 About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030]. <<https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>> (2025, August, 29). [in Ukrainian].
6. Маліновська, О. Я., Демкович, О. В. (2016). Соціальні програми та проекти як інструменти здійснення державної соціальної політики в умовах програмно-цільового методу організації бюджету. *Економіка та держава*, 3, 61-64.
Malinovska, O. Ya., Demkovych, O. V. (2016). Sotsialni prohramy ta proekty yak instrumenty zdiisnennia derzhavnoi sotsialnoi polityky v umovakh prohramno-tsilovoho metodu orhanizatsii biudzhetu [Social programs and projects as tools for implementing state social policy in the context of the program-targeted method of budget organization]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], 3, 61-64. [in Ukrainian].
7. Євдокимова, І.А. (2009). Ефективність соціальних програм як інструментів соціального захисту населення. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*, 881, 190-194.
Ievdokymova, I.A. (2009). Efektyvnist sotsialnykh prohram yak instrumentiv sotsialnoho zakhystu naselennia [The effectiveness of social programs as tools for social protection of the population]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho*

universytetu im. V.N. Karazina [Bulletin of the V.N. Karazin Kharkiv National University], 881, 190-194. [in Ukrainian].

8. Фаріон, М.М. (2018). Соціальні програми як прийоми реалізації соціальної політики. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 4(16), 54-62.

Farion, M.M. (2018). Sotsialni prohramy yak pryiony realizatsii sotsialnoi polityky [Social programs as methods of implementing social policy]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii* [Economic Bulletin of the Zaporizhzhia State Engineering Academy], 4(16), 54-62. [in Ukrainian].

9. Сазонець, І. Л., Гессен, А. Є. (2014). Соціальні програми підприємства та вдосконалення системи послуг. *Ефективна економіка*, 2.

Sazonets, I. L., Hessen, A. Ye. (2014). Sotsialni prohramy pidpriemstva ta vdoskonalennia systemy posluh [Social programs of the enterprise and improvement of the service system]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], 2. [in Ukrainian].

10. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006). *United Nations*. <<https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>> (2025, August, 29). [in English].

11. Education 2030 Incheon Declaration: Towards Inclusive and Equitable Quality Education and Lifelong Learning for All (2015). *UNESCO*. <<https://www.gcedclearinghouse.org/resources/incheon-declaration-education-2030-towards-inclusive-and-equitable-quality-education-and?language=en>> (2025, August, 29). [in English].